

Gensyn med guldalderen

Det nationale i øst og vest.

Af Gunhild Agger

En måde at forstå nye tendenser på, er at sætte dem ind i en historisk sammenhæng.

I denne artikel påpeger Gunhild Agger, at brydningen i disse år mellem det nationale og det overnationale har ført til, at danskheden har fået en renæssance i en række kulturindustrielle produkter. Som eksempler analyserer hun nogle nye reklamer for så forskellige produkter som dansk turisme, Thor øl og Nykredit.

Fælles for disse er, at de forsøger at sælge deres produkter ved at henvise til fortiden i en blanding af nostalgisk længsel og utopisk håb.

Denne brug af fortiden tolker Gunhild Agger som en fortsættelse af en speciel dansk historieforståelse. Hun genkender i den danske guldalderkonception, som blev udformet omkring århundredskiftet i opposition til Brandes' radikalisme. I første halvdel af artiklen præsenteres og diskuteres baggrunden for og indholdet i denne specielt danske historiske forståelsesramme.

Gunhild Aggers artikel bør læses sammem med den efterfølgende af Søren Schou 'Det gamle guld og det nye glimmer', hvor han diskuterer nogle af de samme tendenser i et internationalt perspektiv.

Altsaa, det Nationale, Folkets Historie, Folkelivet er nu en Trang over hele Evropa; den gjør sig gjældende i de største Lande og i de mindste, overalt, hvor Konsten kan komme frem.

Sådan sagde kunsthistorikeren Niels Laurits Høyen i sit foredrag i Studenterforeningen 25.2.1863. Sådan er det ikke idag. Og dog. Op gennem slutningen af 80erne kan der spores en stigende interesse for det nationale. Både i Øst- og Vesteuropa sætter denne interesse sig igennem - ud fra helt forskellige forudsætningssæt. Og hvis vi lige erstatter "Konsten" med populærkulturen, passer karakteristikken egentlig meget godt. Hvordan - det vil jeg illustrere med nogle reklameeksempler i denne artikel. Men jeg kunne vælge eksempler fra mange andre områder. Tegneserien. Populærmusikken. Filateliien. Eller den historiske roman.

Frimærkekendere var enige om at prioritere guldaldermalerne højt i 1989. Knap 1/3 af de 47.000, der stemte, valgte Christian Købke-frimærket som Årets frimærke. Constantin Hansens billede af Elise Købke kom ind på 2. pladsen.

Indenfor tegneserien er f.eks. den gode gamle historie om Sven Gønge blevet genoptaget af Orla Klausen - og en filmatisering er undervejs i 1990. Popsangerinder giver sig til at synge "I skyggen vi vanke". Årets frimærke 1989 blev guldaldermaleren Christen Købkes "Parti af Nordre Kastelsbro" fra 1837. Og den historiske roman oplever i disse år en renæssance.

Et historisk perspektiv

Spørgsmålet om, hvad *danskhed* er, aktualiseres naturligt nok, når Danmark er under pres udefra. Og det har Danmark meget tit været. Et ultrakort perspektiv på Danmarks nyere historie kan demonstrere dette.

Det var tilfældet under Napoleonskrigene i begyndelsen af 1800-tallet. Under indtryk af de nationale katastrofer - Slaget på Reden 1801, Københavns bombardement 1807, statsbankerotten 1813, Norges løsrivelse 1814 - forsøgte de nationalromantiske digtere og malere at give et bud på, hvad danskhed var, og hvorfor det stadig var værd at leve i Danmark (herom senere).

Videre frem i århundredet var Danmark på kollisionskurs med Holsten, Sydslesvig og Preussen. Først gav 3-årskrigen 1849-51 anledning til national selvovervurdering. Derefter betød nederlaget i 1864 og afståelsen af Sønderjylland selvransagelse - nok engang anledning til at granske, om det var værd at være dansker. Også disse overvejelser fik talrige litterære og maleriske udtryk.

Sønderjyllands tilbagevenden til Danmark i 1920 hjalp lidt på den nationale selvfølelse. Nu lå grænsen mod syd nogenlunde fast, og dermed hvad Danmark var rent geografisk.

Det varede indtil besættelsestiden igen aktualiserede spørgsmålet og gav anledning til en genoplivning af det nationale, hvor alle de betydningslag, der havde udkrystalliseret sig i løbet af det 19. århundrede, på ny blev inddraget (Alsang, Holger Danske, kongen som rigssymbol etc.).

I 1950erne og 60erne træder det nationale i baggrunden. Men diskussionerne omkring Danmarks indtrædelse i EF op til folkeafstemningen i 1972 betyder ny aktivitet omkring det danske spørgsmål. Forholdet til EF har siden udgjort en vigtig ramme om den nationale diskussion, således som vi også ser det idag. En anden ramme for diskussionen udgjorde fra midten af 70erne danskernes forhold til indvandrere.

Det historiske perspektiv siger noget om *vilkårene* for national identitetsdannelse, om sammenhæng mellem pres udefra og særligt intense perioder for indkredsning af det danske. Disse vilkår og denne sammenhæng har bl.a. fundet markante udtryk i den danske *sangskat*, sådan som den f.eks. forvaltes i *Folkehøjskolens Sangbog*. Andre markante udtryk findes i de danske *landskabsmalerier*, der som sangene opnåede stor popularitet.

Den danske sangskat inddrages da også af de kulturforskere, der idag søger at finde frem til en definition på det danske. Jørgen Würtz Sørensen har f.eks. i *Danskerne og de andre* følgende formulering:

"Dette karaktertræk (at man ikke praler højlydt af Danmarks og danskernes kvaliteter, skønt ingen kan være i tvivl om, at Danmark er nummer et) findes udtrykt præcist i den danske sangskat tilbage fra det 19. århundrede, hvor man netop i højskolesange som "Langt højere bjerge", "I Danmark er jeg født" og "På det jævne, på det jævne" gør jævnheden til en national dyd, der samtidig ligger til grund for den målestok, hvormed alt skal måles." (p. 7)

Tilsvarende indleder Uffe Østergaard sit essay *Bønder og danskere* med citater fra 1970ernes kærligt-ironiske Danmarkssange af Shu-bi-dua, Sebastian og Trille - og indrager senere netop Grundtvigs "Langt højere bjerge" med dens stilfærdige og underdrevne hævde af bedreværd som "selve paradigmet på danskhed":

"Her præsenteres hele Grundtvigs livssyn: Natur, sprog og historie (ensbetydende med samfund). Og på alle tre felter scorer "vi danne-mænd" højest, hvis man vel at mærke anlægger den rigtige målestok - d.v.s. vores." (p.330).

Det Danmarksbillede, der formidles i hovedtraditionen af danske malere i første halvdel af det 19. århundrede, er helt på linje med

f.eks. Grundtvigs. Og det bruges af kunsthistorikere, der vil indkredse det særligt danske, på samme måde som kulturforskerne bruger den danske sangskat:

"Malerne vender sig fra det effektfulde til en mere intim og fordybet oplevelse af naturen og lyset som det findes i Danmark. Det er en landskabsopfattelse, der fuldbyrdes gradvist, og som vel i virkeligheden starter som en malerisk fornyelse og fortsætter i en betoning af det danske - under indtryk af den naturbeskrivende nationalromantiske lyrik og den skærpede nationale bevidsthed omkring de slesvigske krige ved århundredets midte. ... Netop den naive uskyld, der prægede det danske landskab og som afspejledes i den danske folkekarakter, blev anset som et ædelt træk." (Villads Villadsen: *Billeder af et landskab*, p. 10).

Guldalderkonstruktionen

I historisk perspektiv er det måske ikke så mærkeligt, at "guldalderkonstruktionen" har spillet en dominerende rolle i dansk litteratur- og kunsthistorie. Guldalderen er den vigtigste grobund for en fortolkning af det nationale, der rækker helt op i nutiden.

Johan Fjord Jensen har i sin artikel *Efter guldalderkonstruktionens sammenbrud* vist, hvordan guldalderbegrebet satte sig igennem som dominerende forståelsesramme i 1880'erne med Peter Hansens *Illustreret dansk Litteraturhistorie*. Med Valdemar Vedels og Vilhelm Andersens guldalderstudier i 1890'erne og frem blev begrebet normgivende for en bestemt opfattelse af perioder og dertil knyttede værdier og menneskesyn.

Det centrale i guldalderbegrebet, udmøntet som konstruktion, er i flg. Fjord dets *sammenkoblinger*. For det første:

"Hvad der kendetegner den guldalderkonstruktion, der her er på tale, er at den forener den omfattende dyrkelse af den nordiske oldtid med den kulturpolitiske fastholdelse af den nationalromantiske litteraturtradition i forestillingen om en dobbelt guldalder." (p.20).

Og ikke nok med at oldtid og romantik forenes under samme begreb. Op mod 1900 føjer det folkelige gennembrud sig smukt ind i dette mønster som en tredje guldalder - med tilsvarende nedvurdering af de mellemliggende perioder.

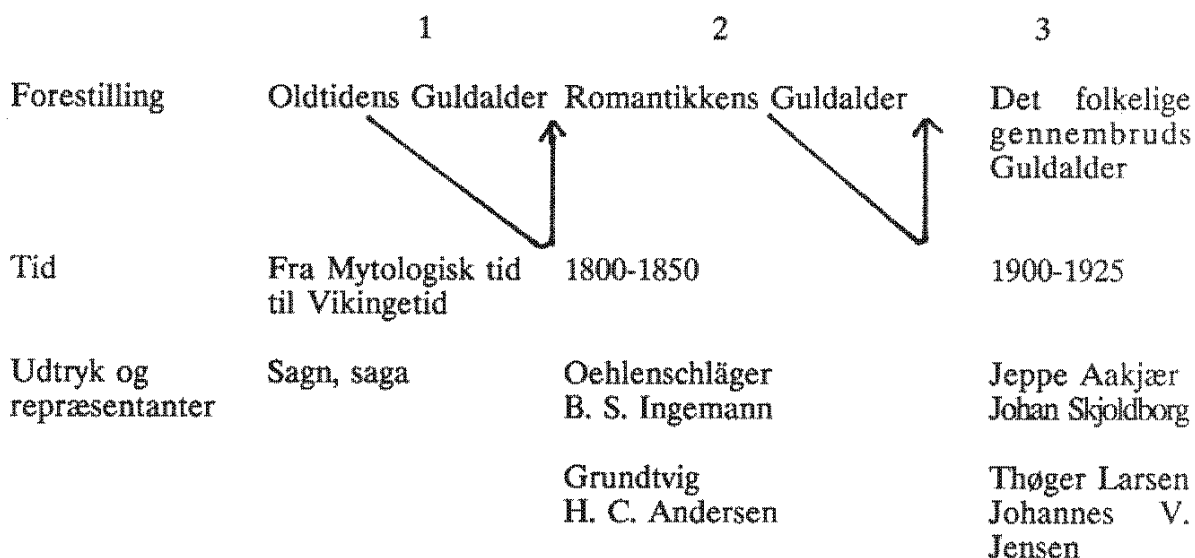
For det andet kobles *digteren* sammen med *nationen og folket*:

"...de værdier, der fremhæves under dyrkelsen af digteren som individ, er identiske med de værdier, der tillægges de historiske guldalderperioder." (p. 21).

Guldalderkonstruktionen er således en bestemt fortolkning af den danske nationalromantik og senere det folkelige gennembrud, der er formuleret polemisk op mod Georg Brandes' internationalt orientere-

de opfattelse af romantikken og senere radikalismen. Selv om konstruktionen allerede før sin fødsel var blevet anfægtet, og selv om den fortsat blev problematiseret fra kulturradikalt hold i det 20. århundrede, satte den sig alligevel igennem som dominerende opfattelse i litteraturhistorier frem til ca. 1960.

Grafisk kan guldalderkonstruktionen opstilles på følgende måde:

Dette mønster er netop pointen for de litteraturhistorikere, der lancerede guldalderkonstruktionen. Men det ligger også bag mange senere udmøntninger af guldalderkonceptionen.

Det klassiske guldalderbegreb

Guldalderbegrebet som sådant er meget ældre end nationalromantikken. Det findes både i græsk og romersk mytologi. I følge Hesiod regerede Kronos verden i guldalderen. Menneskene levede i fred og retfærdighed, naturen var så rig på afgrøder, at arbejde var overflødig. Harmoni kendetegnede således både de sociale og de produktionsmæssige relationer. Fra det tidspunkt betegner historiens gang en tilbagegang. Sølvalderen, bronzealderen, heltealderen og jernalderen er ensbetydende med stadig stigende stadier af konflikt og krig, historien er et stadigt civilisatorisk fald.

En tilsvarende forestilling findes i romersk mytologi, hvor Saturnus' herredømme i følge overleveringen var baseret på lighed og fællesskab i et overflodssamfund. Saturnalierne blev siden fejret hvert år d. 17. december som en kortvarig genoplivning af idealet om

lighed, fællesskab og overflod, realiseret gennem en omvending af de eksisterende herre-slaveforhold, gavegivning, mad og fest til alle.

De grundlæggende komponenter i guldalderbegrebet er således de samme: i guldalderen hersker der fred og harmoni mellem menneskene, naturen forsyner alle rigeligt med sine produkter. Dette er naturligvis baggrunden for den universelle brug af guldalderbegrebet som metafor for en blomstringsperiode, en heldig tidsalder, en lykkelig periode. Det er også baggrunden for den danske brug af begrebet. Men hertil kommer i dansk sammenhæng noget andet.

Den nationalromantiske guldalderkonception

Som forståelsesmønster finder guldalderbegrebet for alvor genklang i romantikken. Adam Oehlenschlägers berømte programdigt *Guldhornene* fra *Digte 1803* er ouverturen til guldalderkonceptionens historie i Danmark. Som i hvert fald min generation ved fra H. Topsøe-Jensen vender Oehlenschläger i *Guldhornene* oplysningstidens historieopfattelse på hovedet, idet han helt i tråd med den klassiske guldaldertradition ser udviklingen som et fortsat fald fra guldalderen, "da Himlen var paa Jorden".

Det særlige er nu, at forbindelsen mellem fortid og nutid ikke kan etableres direkte af dem, der søger den - forskerne og digterne. Der må formidlende mellemlid til. Og det kommer der i skikkelse af *folkets* repræsentanter, den unge malkepige og bondekarlen, der pløjer marken ("Naturens Søn"). Så først er der gevinst: "Da klinger i Muld/ Det gamle Guld".

Trods digtets dystre slutning står digterne tilbage som kontaktmænd til både folket, naturen, historien - og dermed guldalderen. Digterne kan se de skjulte forbindelseslinjer i historien, tolke naturens tegn, forstå begivenhedernes logik. Dette understreger Oehlenschläger også gennem digtets visionære form, der betegner et kraftigt brud med traditionel metrik, og gennem den udtrakte anvendelse af billeder fra nordisk mytologi.

Men hvad med det nationale, det specielt danske? - Det er inde i billedet i og med at guldhornenes findested lige netop er Danmark. Det er ganske vist også der, de bliver væk, men det betyder kun en ny udfordring til den nye generation af digtere - en udfordring om at tilvejebringe den tabte forbindelse mellem nationens guldalder og dens nutid.

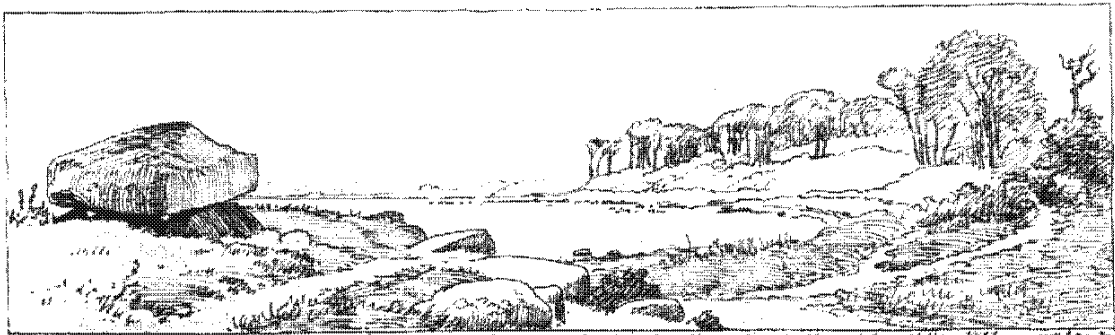
Rent historisk var det et projekt, der tilsyneladende blev modarbejdet af et væld af nationale katastrofer (jvf. det historiske perspektiv). De var vanskelige at tolke som tegn på en ny national storhedsperiode. På trods af det, eller måske netop for at overleve med en national

selvbevidsthed i behold, gik den nye generation af digtere og malere ufortrødent i gang med projektet.

N.F.S.Grundtvig med *Nordens Mytologi* (1808) og *Optrin af Kæmpelivets Undergang i Nord* (1809), hvori han også kan finde tolkningsmodeller for samtidens ragnarok. B.S.Ingemann med sine historiske romaner 1824 - 36, hvis hovedtema er den danske nations krise og genrejsning i middelalderen - med klare konnotationer til samtiden. Oehlenschläger selv med sine *Nordiske Digte* (1807) og tragedierne fra 1805 og frem, hvis historieopfattelse på tilsvarende måde forbinder fortid og nutid. Og Christen Købke, P.C.Skovgaard, Dankvart Dreyer og J. Th. Lundbye ved at indfange det danske landskab i deres billeder. Det historiske maleri er et led i samme bevægelse.

En karakteristisk formulering af landskabsmalernes ambition giver J.Th. Lundbye i sin dagbog fra 1842:

Hvad jeg som Maler har sat som Livsmaal er: at male det kjære Danmark, men med al den Simpelhed og Beskedenhed, som er saa characteristisk for det. Hvilken Skjønhed er der ikke i de fine Linier i vore Bakker, der ere saa yndigt bølgedannede at de synes at være dukkede op af Havet, i det mægtige Hav, ved hvis Bred de steile gule Klinte staar, i vore Skove, Agre og Heder! (cit. efter Villads Villadsen: *Billeder af et Landskab, i Danmarksbilleder p. 14*)

Men Danmark har det Kjære, hvor Bøgene groe paa Strand hos den fagre Kjærminde - og deiligst vi finde ved Vugge og Grav den blommede Eng i det bølgende Hav".

J. Th. Lundbye: *Slutningstegning fra billedrullen til Freunds børn, 1848. Pen 10 gange 31,5. Kobberstiksamlingen. Samklangen mellem den grundtvigske Danmarksopfattelse og guldaldermalernes er her markeret af Lundbye gennem citatet fra "Langt højere bjerge" under selve tegningen: "Men Dansken har hjemme, hvor Bøgene groe, paa Strand hos den fagre Kjærminde - og deiligst vi finde ved Vugge og Grav den blommede Eng i det bølgende Hav".*

Grundelementerne i den nationalromantiske guldalderkonception kan da opsummeres: - fortid og nutid ses som organisk forbundne - kultur og natur opfattes i organisk harmoni - idealet for almindelige

mennesker er med et Grundtvig-citat "et jævnt og muntert, virksomt liv på jord" (1839) - kunstner og folk ses som organisk forbundne.

Som det ses er denne konception gennemsyret af en harmonisøgende tænkning, en tendens til at harmonisere konflikter af enhver art, historiske, produktionsmæssige, generationsbetingede, sociale, konflikter mellem menneske og naturgrundlag.

Men netop det *harmonisøgende* kan muligvis ses som en dybereliggende årsag til konceptionens store gennemslagskraft både i samtiden og på længere sigt.

Potentialerne i denne tænkning bliver klarere, hvis man spalter harmonibegrebet op i to - en *nostalgisk* og en *utopisk* side. En sådan opspaltning kunne give følgende model:

<i>NOSTALGI</i>	<i>UTOPI</i>
- INDUSTRIALISERING	+ ØKOLOGISK BALANCE
- MODERNITET	+ TRADITION
- STORBYER	+ ENHED LAND/BY
- BRUD	+ KONTINUITET

Og dermed bidrage til forståelse af hvad det bl.a. er, guldalderkonceptionen kan bruges til idag.

Guldalderen hos Morten Korch

Guldalderkonceptionen når ikke uformidlet frem til vore dage. Et væsentligt mellemlid i massekulturel sammenhæng udgøres af Morten Korch, som Johan de Mylius har gjort opmærksom på i sin artikel i *Nordica* 1987.

Fra 1912 udkom Morten Korchs bøger i store oplag, og fra 1945 kunne der opbygges en hel forlagsvirksomhed omkring hans produktion. Populariteten forstærkedes gennem filmatiseringer i 1950'erne - og den er ikke hørt op endnu. Bøgerne udgives stadig i nye oplag, og filmene kan lånes i videobutikkerne.

Det er et genkommende grundelement i Morten Korchs romaner, at *individet* ses som et led i *slægten*, i en forbundethed med *jorden og nationen*. Det gælder vel at mærke det gode individ, det onde karakteriseres nemlig ved at have forkastet de værdier, der følger *samhørigheden*. Det klinger jo velbekendt i forhold til de grundtræk i guldalderkonceptionen, som jeg har karakteriseret i det foregående. Jeg mener da også, at Morten Korch har taget guldalderkonceptionen grundigt til sig. Samtidig har han flyttet den fra det mere officielle følelses- og patosladede fællesskab til den mere intime og

inderliggjorte romanverden. Værdierne og følelserne er de samme, men sammenhængen en anden.

Næsten forbilledligt klart er guldalderkonceptionen udmøntet i romanen *Det gamle guld* fra 1923. Romanen er opdelt i to bøger. Første bog udspiller sig i 923 og handler om Vermund den Lyse, der er høvedsmand på Dybe. Vermund er fremstillet som en *overgangsfigur*, der står midt mellem de gamle guder, som han forkaster, og kristendommen, som hans kone Helga har tilsluttet sig, men som han ikke selv kan bekende sig til. Hans vikingetogter har gjort ham rig på guld, og han har også fået store skatte gennem sin kones medgift, men hans dyrebareste eje er en runering, der er "smeltet af guld, troskab og ære, visdom og mildhed", men der er også blandet gift i den. Om ringen er det spået, at dens finder skal få den til at stråle og altså få giften fordrevet. Og hvis dette skulle mislykkes, så skal den gemmes i jorden i 1000 år, før den atter engang findes.

Konflikten i historien udspiller sig nu mellem Vermund og hans fjende Gudmund. Vermund står på sin ret til at tro som han vil, indrette sig på sin gård som han vil, og realisere sit forhold til Helga som et jævnbyrdigt forhold mellem mand og kvinde. Gudmund står for de modsatte principper; de gamle guders opretholdelse ved tvangsforanstaltninger - fejder og trælleofringer. Han øver grov pression overfor sine ligemænd i form af ran og vold som midler til at opnå status og magt. Endelig går han ind for aftaleægteskabet frem for kærlighedsægteskabet.

Hvor Gudmunds mål er herredømmet over Fyn, fortøner lysten ved magt sig mere og mere for Vermund. Mødet med den milde Helga efter års fravær - og et sidespring i det fremmede - får ham i stigende grad til at forstå, at dét, der betyder noget for ham, er det konkrete og nære. Kærligheden: "Jeg vil blot have lov til at kæmpe for Helga og alt, hvad jeg har kær. Al min bedste kraft vil jeg samle og lægge den her på Dybe på mine fædres grund". (p. 25). Og jorden: "Han forstod, at der var stærke kræfter nede i den sorte muld, at jorden kunne hjælpe manden, så guldet kunne sejre over de onde gifte" (p. 45).

Men så langt kommer Vermund ikke. Han sejrer ganske vist over Gudmund i den uundgåelige tvekamp, men dræbes selv af et spyd i ryggen, og ringen forbliver grå. Runeristeren Hildur må begrave ringen igen med følgende ord: "Om tusind år skal der atter opstå en mand, en høvding, der skal kæmpe for at få ringen til at skinne, ... og der vil komme mænd efter gudernes vilje i danernes rige". (p. 93).

Anden bog er da en moderne gentagelseshistorie, men på et trindhøjere niveau. Som Vermund den Lyse finder Niels Sværke runeringen som barn og er altså forudbestemt til at skulle prøves og få ringen til at skinne. Ligesom Vermund møder Niels to fristelser.

Den ene er at blive "høvding" i stedet for blot husbond, at gå ind i den ny tids bevægelse og blive leder for de nye, selvbevidste landmænd, at stille op til Folketinget. Den anden er at gifte sig med en kvinde, han ikke elsker, Clara, men som kan sikre at slægtsgården, som hans svage far har gældsat, forbliver i slægtens eje.

Som Vermund har Niels også en fjende, Davis, der inkarnerer de negative værdier - selvished, magtbegær, rodløshed, hensynløshed overfor kvinder, lystenhed, troløshed. Davis efterstræber alt hans - gården, Clara og den rette elskede, Grethe. Kampen er i den forstand dobbelt, at den både gælder de indre fristelser og den ydre fjende.

Niels er lige ved at falde for de indre fristelser, men modstår dem, bistået af det gamle guld, runeringen, der nu kan komme til at skinne. Han overvinder sig selv ved at frasige sig Clara og hendes formue. Derved får han styrke til også at bekæmpe den ydre fjende, Davis. Dette bringer ham igen i en livstruende situation, der får ham til at vælge det nære, frasige sig det politiske lederskab og den magt og ære, der er forbundet med det. Så kan han få den pige, han altid har elsket, Grethe - og Vermunds guldskat, som Grethe har fundet, med i købet: "Nu står mit hu kun til ét, ét eneste; men det vil jeg også vi alle mine kræfter. Det er at bygge et hjem sammen med Grethe, skabe en bondegård, et Dybe, der kan give lykke ikke alene til os to, men til alle, der bor på det". (p. 223).

I *Det gamle Guld* finder vi således guldalderkonceptionens centrale elementer, letforståeligt fremstillet gennem parallelkonstruktionen og de mange krydsreferencer, der gentages igen og igen. Stedet er det samme, runestenen og lunden, øen, stranden, menneskene er de samme - og dét, der krævedes engang, nemlig troskab overfor slægten, jorden og kærligheden, er dét, det stadig drejer sig om.

Igennem Morten Korch blev guldalderkonceptionen således fortolket, så enhver kunne forstå den. Morten Korchs udlægning har givetvis ydet et væsentligt bidrag til at holde guldalderkonceptionen levende, således at vore dages reklame ret ubesværet kan trække på den

Reklamens guldalderbilleder

Det er ikke idag som på Høyens tid kunsten, der udformer billeder af det nationale. Den nationale kunst sejrede og mistede gejsten idet den splattede ud i sofastykker og reproduktionernes reproduktion. Dens funktion blev overtaget af populærkulturen, herunder reklamen.

Billeder af gode, gamle dage finder man i alle landes reklamer som metafor for soliditet, tradition, eller som nostalgi. Sådanne reklamebilleder findes også i Danmark. Men herudover finder vi den

specielle udformning, der er forbundet med guldalderkonceptionen. Hvis man typologiserer ud fra produktet, er det karakteristisk, at denne form især dukker op i 1) reklamer for Danmark som *turistland*, i 2) *føde- og drikkevarereklamer* og *fødevareremballage*, og 3) som led i en *imagemarkedsføring* af institutioner eller firmaer.

Danmark til danskerne

Danmarks Turistråd udsendte i 1989 en stor brochure, der er et godt eksempel på første gruppering. Formålet med brochuren er at overtale danskerne til at holde ferie i Danmark. Og det gør man ved i tekst og billeder at fremhæve Danmarks "storhed". Selve ambitionen ligger således helt på linie med guldalderkonceptionens: man vil fremhæve dét i det nationale landskab og i den nationale kultur, der gør det værd at forblive i Danmark.

Følgerigtigt spiller titlen da også på Poul Møllers *Glæde over Danmark* fra 1820, hvis udsagn "Danmark er et lidet, fattigt land" dementeres, hos Poul Møller, som i Turistrådets brochure. I sidste tilfælde hedder det imødegående udsagn

*Ferielandet
der er meget
større
end du tror*

og dét vises såvel gennem brochurens samlede omfang (162 s.) som ved hjælp af de dobbeltsidede landskabsfotografier, der indleder gennemgangen af hver landsdels særpræg og den detaljerede opfølging.

Argumentationsformen er den samme i begge tilfælde. Ligesom Poul Møller kontrasterer Turistrådets brochure det fremmede og eksotiske med det hjemlige - til det hjemliges fordel. Og ligesom Poul Møller fremhæver Turistrådets brochure historien, naturen og menneskenes frie, utvungne samværsformer som det, der er værd at gå efter i Danmark:

Det er rigtigt, at vi ikke har andre palmer end dem, vi dyrker indendørs. Og det er rigtigt, at Danmarks højeste huse kun når andre storbyers skyskrabere til knæene. Til gengæld har vi en historie, som er helt vor egen. Og som ikke findes mage til i hele verden. Den kan opleves blandt andet på de slotte, klostre og herregårde, der er gået i arv gennem århundreder. Eller på de fund der gøres, fra dengang danskerne drog ud for at erobre verden fra vikingeskibe.

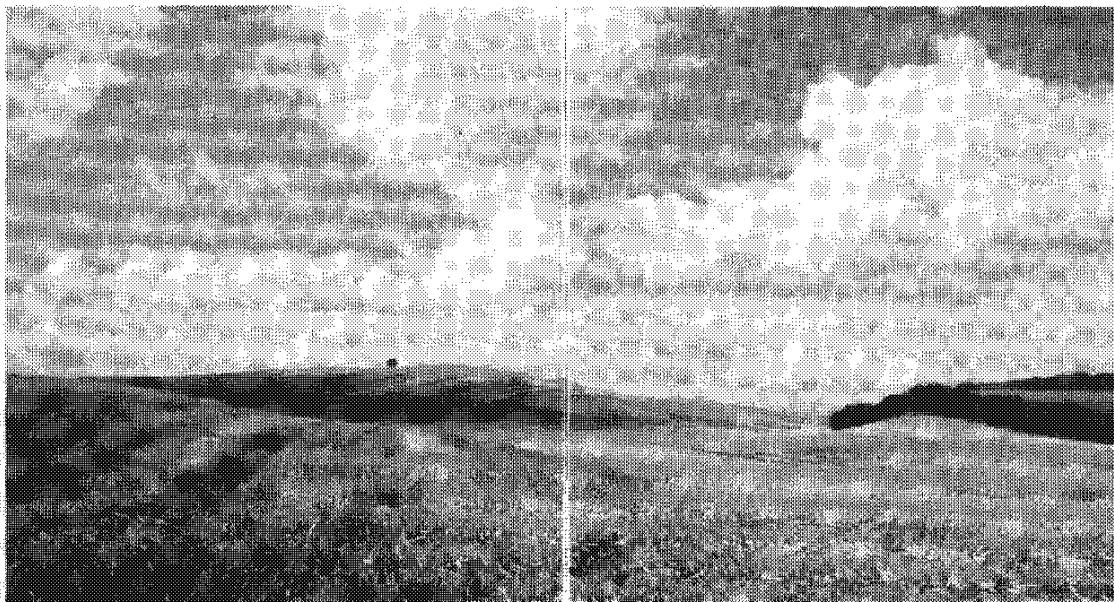
Næsten hver egn har sine særpræg. Sin dialekt. ...

Sidst men ikke mindst kommer det danske begreb hygge. (p.4-5).

Også andre danske sange er med som klangbund på tekstsiden:

"Venner, se på Danmarks kort" (p. 9 og 124), "Byger der går og kommer" (p. 15), "Der er et yndigt land" (p. 17 og 79).

Tilsvarende er den bærende referenceramme i præsentationen af de forskellige landsdele klart nok landsskabsbilledet. Der er tale om omhyggeligt komponerede helheder, fotograferet med sikker sans for stil og æstetik. Naturen er i de fleste tilfælde indfanget uden mennesker og uden spor af det moderne liv (industrialisering, mekanisering, transport). Naturen er til for betragteren, "Fyldt med oplevelser, smukke billeder, ro og glæde." (p. 79). Det er altså en indlevelse i landskabernes særegenhed, der lægges op til, en fordybelse i det landskab, der er formet af naturen, og hvor menneskets spor er i pagt med naturen i form af dyrkede marker, læhegn, mindre veje. Det er naturen set gennem landskabsmaleriets filter: "smukke billeder".

Fyn og Øhavet: Det bugter sig i bakkedal ...

Fyn og Øhavet er et af Danmarks mest smukke landskaber. Her er der en blanding af åbne marker og skov, og det giver et meget varieret og smukt udtryk. Det er et landskab, der er meget velegnet til rekreative aktiviteter og til at nyde naturens skønhed.

Når man går på tur i Fyn og Øhavet, kan man opleve et meget varieret og smukt landskab. Her er der en blanding af åbne marker og skov, og det giver et meget varieret og smukt udtryk. Det er et landskab, der er meget velegnet til rekreative aktiviteter og til at nyde naturens skønhed.

Fyn og Øhavet er et af Danmarks mest smukke landskaber. Her er der en blanding af åbne marker og skov, og det giver et meget varieret og smukt udtryk. Det er et landskab, der er meget velegnet til rekreative aktiviteter og til at nyde naturens skønhed.

Fyn og Øhavet er et af Danmarks mest smukke landskaber. Her er der en blanding af åbne marker og skov, og det giver et meget varieret og smukt udtryk. Det er et landskab, der er meget velegnet til rekreative aktiviteter og til at nyde naturens skønhed.

Der mangler et ikke uvæsentligt komma i citatet fra "Der er et yndigt land", men budskabet er klart nok. Landskabet består stadig i samme uspolerede form som på Oehlenschlägers tid.

At blive i Danmark, at holde ferie i Danmark, bliver da udtryk for en national orientering på to måder. Dels *nationaløkonomisk* - det vil hjælpe på valutabalancen, hvis flere danskere vil se bort fra fremmede landes attraktioner og bruge pengene i deres eget land. Dels *bevidsthedsmæssigt* - det vil give anledning til fordybelse i den nationale natur, kultur og historie, og derigennem fremkalde en stærkere nationalfølelse.

Danmark til englænderne

Det er klart, at denne type appel ikke kan gennemføres på samme måde, når Danmark skal markedsføres i udlandet, overfor en målgruppe, der kun kender guldalderkonceptionen fra Sotheby's auktioner og H.C. Andersens eventyr. I The Danish Tourist Board's 1989-pjece til Storbritannien finder vi da også en udformning, der trækker på en mere almen, nostalgisk præget tradition.

Rammen er her eventyret. Pjecens gammeldags blåmarmorerede omslag er identisk med en kendt engelsk udgave af H.C. Andersens eventyr, og siderne er gulnede som i en gammel bog. Alt i landet - natur, klima, afstande, attraktioner som byer, slotte, frilandsmuseer - er iflg. pjecen i børnehøjde. Det er overskueligt og venligt som i de gode gamle dage. Rejsen bliver dermed en rejse tilbage i tid til en ubestemt, harmonisk fortid: "Once upon a time...", "fairy-tale land", "the oldest kingdom of the world".

Tekst, billeder og lay-out samarbejder om at skabe et nostalgisk Danmarksbillede uden spor af dynamik, forandring, modernitet, vitalitet. Feriebillederne er allerede patinerede før ferieoplevelserne har fundet sted.

Rigtige guldalderreklamer er således forbeholdt danskerne.

Bevar din arv

Føde- og drikkevareområdet er et oplagt felt i guldaldersammenhæng. Baggrunden er dels den økologiske krise og diskussionen om burhøns, salmonellabakterier, hormonkød, gensplejsning, dels den etiske diskussion om hvordan man kan tillade sig at behandle dyr og mennesker. Disse diskussioner bevirker, at producenterne idag gerne fremhæver naturgrundlaget frem for den industrialiserede forarbejdningsproces, traditionen frem for det moderne. Og hvad er mere velegnet hertil end guldalderkonceptionen?

Rugbrødsfabrikanten Kohberg har brugt den i lanceringen af Viking Grovbrød,¹ Brugsen har brugt den i lanceringen af økologisk

svine- og oksekød samt kvalitetspålæg,² mejerierne trækker på den i smøremballagerne.³

I Thor Bryggeriernes reklamekampagne fra 1989 svinger den også med. Vi ser på helsidesannoncen fra dagbladene 3.10. et typisk træk i det danske landskab, gravhøjen, profileret op mod grønne forårsmarker, træer, der skal til at springe ud, og en blå himmel med drivende skyer. Det er et billede, der er set gennem landskabsmalernes filter, jvf. f.eks. J.Th. Lundbyes *Landskab med Dysse* fra 1843. Og det er et billede, hvor vers fra fædrelandssangene uundgåeligt klinger med, f.eks. Oehlenschlägers *Der er et yndigt land* ("Nu hvile deres bene/bag højens bautasten"), eller Johs. V. Jensens *Hvor smiler fager den danske kyst* ("Alvorlig taler ved alfarvej/med grønsvær dækket de gamles grave").

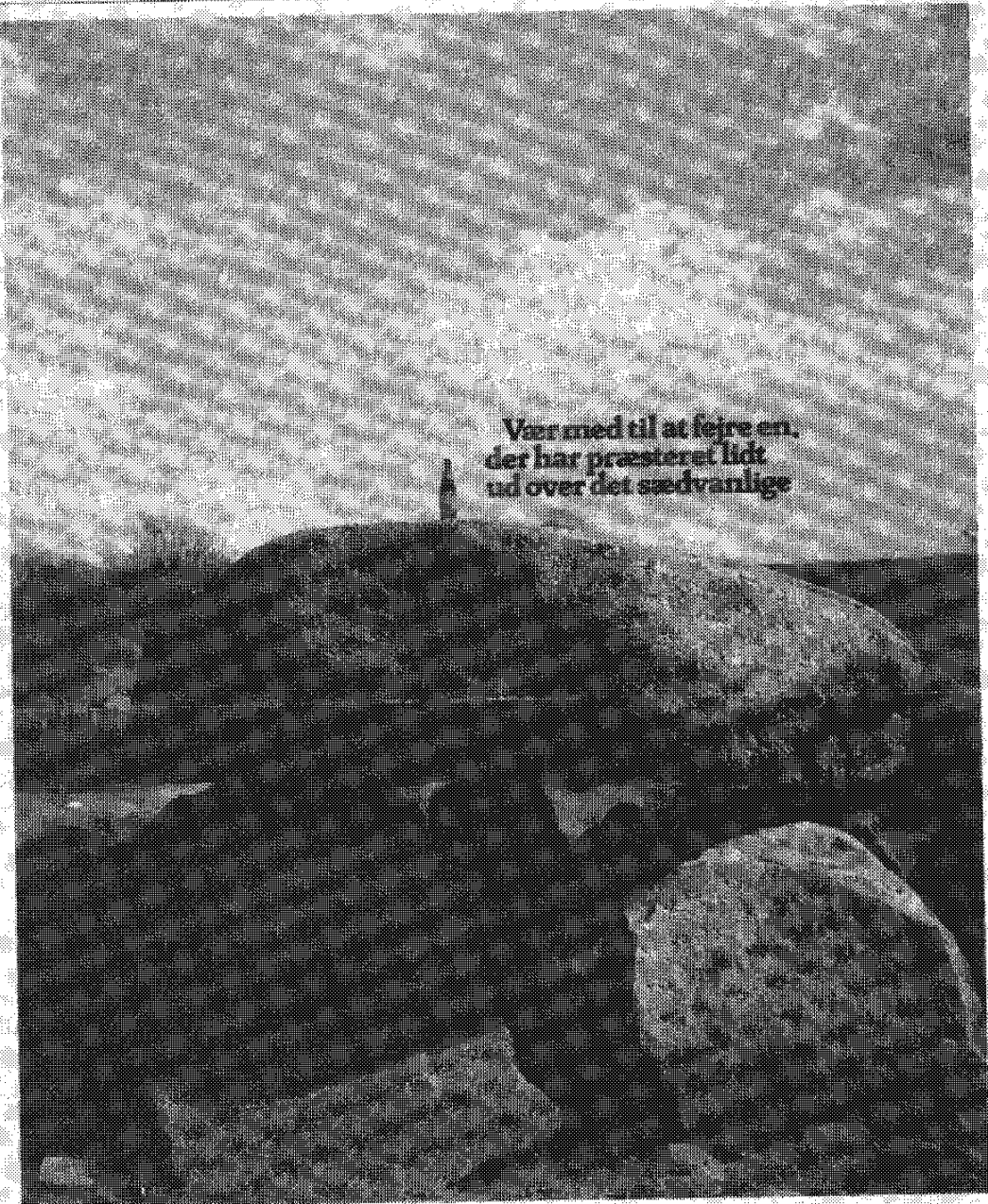
Overraskelsesmomentet ligger naturligvis i, at der er placeret en Thor på overliggerstenen. Derigennem identificeres produktet med traditioner, der går langt tilbage i danskernes historie, tilbage til oldtidens og den nationalromantiske guldalder. Tider skal komme, tider skal henrulle, men øllet vil bestå som en uadskillelig del af danskernes hverdag, lige så urokkelig som de sten, den hviler på.

Annoncens specielle jyske toning ligger først og fremmest på tekstsiden. Det fremgår også af den lille pjece, der har ledsaget kampagnen, med samme dysse-forside som annoncen, *Jysk til rejsebrug*. Der appelleres her humoristisk til jyderne som det folkefærd, der er bedst egnet til at opretholde de nationale traditioner, herunder traditionen for at opretholde de regionale forskelle.

I Jylland drikker man Thor, underforstået ikke Hof eller Tuborg - og da slet ikke vin. For jyderne er de egentlige danskere!

Annoncens opfordring lyder "Vær med til at fejre en, der har præsteret lidt ud over det sædvanlige." Hvad det indebærer, præciseres i underteksten: man skal finde på en usædvanlig anledning til at feste. Men der ud over fremgår det af konteksten, at der er andre, der allerede har præsteret lidt ud over det sædvanlige. Der er for det første dyssens byggere. Der er for det andet bryggeriet. Der er for det tredje jyderne. Og der er for det fjerde reklamebureauet, der foretager er regional-national iscenesættelse af øl som indbegrebet af danskhed.

Thorreklamen bliver således både en markedsføring af et produkt og et led i opbygningen af et bestemt image for bryggeriet. Dermed er vi på vej over i den tredje gruppe af guldalderannoncer.

Vær med til at fejre en, der har præsteret lidt ud over det sædvanlige

Hvor der er Dine, er der fest.
Hvor der er nat, er der Dine.
Og bedstags kan vi gøre ju bærtigt andre
en sødeling til en fest.
Dette sunde indstilling til livet vil vi
gerne støtte.
Derfor: Find en god lyd, indledning til at
fest: Færd, maling af din bopæl, indka-
ret. Et rekonstrueret, En tips og oplysninger.
Et tilbage - som du har glemt at aflever.
Datoen, der flytter sig med dine

trængsel. Et mærkeligt værdier, du har
løst. Eller vandet. Eller andre værdige anle-
dninger til at feste.
Skriv dit borslag på kassen og send den
til: Det Bryggeriske. Vi vælger hvem måned
der mest og billigst, og leverer med 6 kasser
Til de pålidelige. Fra et dippet til næste
år - 1990.
Men husk - det skal være noget, der
måske ventet for at komme i betragtning.

Hvem skal være månedens øllyde?

Vi vil gerne høre af:

Navn: _____
 Adresse: _____
 Postnr.: _____
 By: _____

Ikke så ringe
 Indeholder 6 The Bryggeriske Ølflasker
 1990 Kassen, 1990, 1990

At dette landskabsbillede med denne ølflaske har appelt illustreres af, at det kører videre i 1990, denne gang på busserne.

De faste værdier

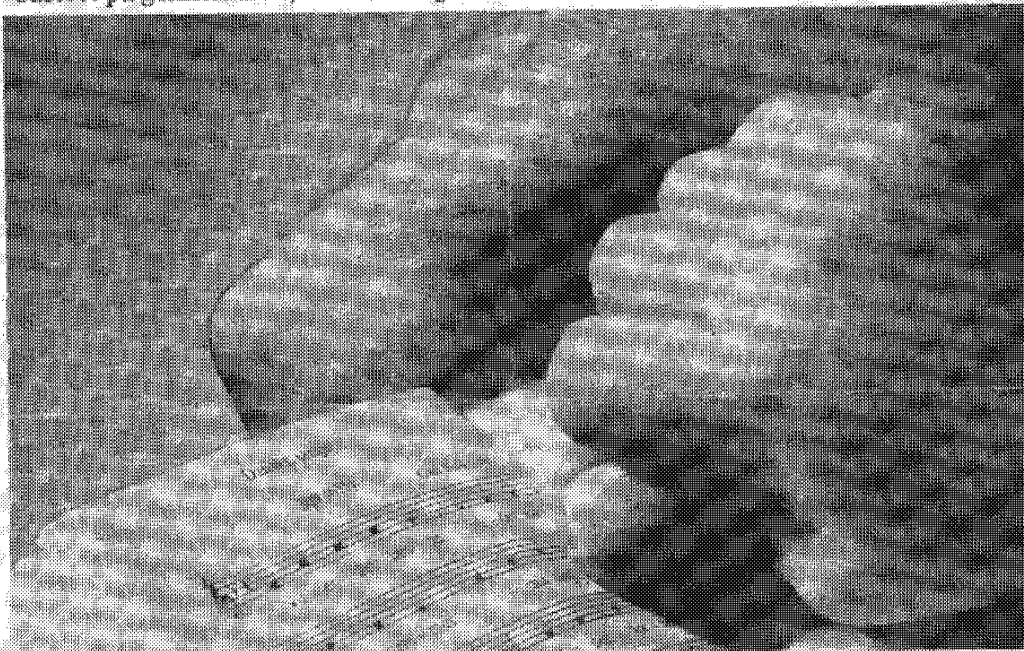
Som led i en imagemarkedsføring finder vi guldalderkonceptionen i mange sammenhænge, fra Venstres valgplakat i 1988 til olie- og benzinfirmaet Hydro,⁴ fra tobaks- og pibefirmaet Stanwell⁵ til Forsvaret.⁶

Et godt eksempel er Nykredits kampagne "Vi tror på de faste værdier" fra 1989. Billedet fra helsidesannoncen i dagbladene 3.10.89 demonstrerer samklang mellem generationerne. Vi ser to hænder, en voksenhånd, hvis flossede tommelfingernegl bærer spor af arbejde, og en barnehånd, der griber fast om den. Dét, hænderne er samlet om, er Folkehøjskolens Sangbog, nærmere bestemt en kendt sang *Nu er det længe siden* af en repræsentant for den tredje guldalder, Jeppe Aakjær.

Billedet signalerer tryghed og kontinuitet, tro på de traditionelle værdier, der går i arv fra generation til generation. Slægt skal følge slægters gang. På det åndelige plan er det et fællesskab omkring det nationale, de danske sange, bondekulturen, og på det materielle plan er det et fællesskab omkring fast ejendom. Generationssskifte er en sag, der følger i naturens orden. Og Nykredit er garanten for, at det kan vedblive at være sådan. - Ikke et ord om den unge generations flugt fra familiebrugene, ikke et ord om rentedøden. Det er traditionen og kontinuiteten der tæller.

Det gælder for alle de annoncer, jeg har inddraget, at de har en nostalgisk og en utopisk side (jvf. modellen p.27). En enkelt tipper helt over i den nostalgiske side - The Danish Tourist Board's Danmarkspjece. Det utopiske aspekt i de andre er indbygget i dem som længselsbilleder, hvor længslen går mod et mere harmonisk og overskueligt samfund, et samfund, hvor der ikke drives rovdrift på naturen, et samfund, hvor man kender og vedkender sig sin historiske tradition, et samfund, hvor natur og kultur er i balance.

Vi tror på de faste værdier. I Nykredit har vi gennem generationer finansieret fast ejendom i Danmark. Vi har den fornødne styrke til at skabe trygge rammer baseret på gennemarbejdede løsninger.

Har du brug for lån til fast ejendom, ny- eller ombygning, så husk du har Nykredit. Vi er aldrig længere væk end den nærmeste telefon.

Vi tror på de faste værdier

Nykredit

Ved sin grove beskæring og fokusering på det væsentlige knytter billedet meget direkte forbindelsen mellem to generationer, fortid og nutid.

Nostalgi og utopi

Jeg tilhører en generation, der har tilegnet sig guldalderkonceptionen i folkeskolen. Vi sang morgensang, først i gymnastiksalen, og senere, da skolen var blevet udvidet til at rumme de store årgange, i aulaen. Sangbogen hed *Arvesølv*. Historie-, geografi- og danskundervisningen fremhævede uden vaklen de særlige nationale traditioner, som værdier, vi skulle bygge videre på. Hvert år d. 9. april mindede skoleinspektøren os om "de fem onde år". Om, hvordan skolens flagstang var blevet båret ud af skolegårdens ene ende, som tyskerne marcherede ind ad den anden. Flagstangen skulle ikke bære tysk flag. Modstandskampen fremstod som en heroisk samlet og enig national manifestation mod den tyske overmagt.

For min generations radikalt tænkende blev guldalderkonceptionen dermed også et stykke arvegods, som det var uundgåeligt at gøre op med i 60erne. Nogle lagde den bare stilfærdigt på hylden som utilidssvarende. Andre kritiserede den som den harmoniserende, mytedannende og historieforfalskende konstruktion, den også var. Og fremhævede alle de spørgsmål, der ligger udenfor dens horisont. Som f.eks. Hvad med virkeligheden? Hvad med bruddene i historien? Hvad med konflikterne og sammenstøddene?⁷

Alt imens levede den uanfægtet videre hos generationens mere traditionelt orienterede del (f.eks. repræsenteret af Bertel Haarder) og i de grundtvigianske højskole- og friskolemiljøer.⁸

De fleste af nutidens unge kender knapt nok guldalderkonceptionen fra folkeskolen. Hvis de kender den, er det snarere fra fritidens mere lystbetonede konsum af ugeblade og gamle danske film, der er genudsendt i fjernsynet eller fås på video, altså i anden- og trediehånds aftapninger af mindre didaktisk, men nok så klicheagtig karakter.

For dem er den dermed ikke så overlæst af en forløjet nationalistisk patos, som den var for os. De kan derfor have fornøjelsen af at genopdage den i dens originale udformning og genbruge den som noget, der modsvarer tidens "trang" til det nationale.

Dette aspekt kan være ét led i forklaringen på guldalderkonceptionens genkomst i slutningen af 80erne.

Et andet led i forklaringen er, at spørgsmålet om det nationale stiller sig mere tilspidset nu, end det gjorde i 60erne og (trods indmeldelsen i EF) i 70erne. I det øjeblik udviklingen går mod det overnationale, følger besindelsen på det nationale med nødvendighed, og her tilbyder guldalderkonceptionen en bestemt ramme at tænke det nationale i. Begrebet om danskhed er jo dybt forankret i guldalderkonceptionen.

Men det mest afgørende led i forklaringen på guldalderkonceptionens genkomst ligger måske i dens dobbelthed af nostalgi og utopi. Guldalderkonceptionen ser nostalgisk bort fra industrialiseringen, moderniteten, urbaniseringen og bruddene i historien, men den indeholder samtidig en utopi om et samfund i bedre balance med sig selv, både på det økologiske plan og på det bevidsthedsmæssige plan.

Dermed giver det utopiske perspektiv et bud på svar på nogle af de spørgsmål, som plager danskerne for tiden. Spørgsmål, der formuleres i den økologiske debat, i den etiske debat og i den kulturelle debat om national identitet.

NOTER

- 1) Reklamen er gengivet i *Mediekultur* nr. 10, p. 77.
- 2) Se annoncerne i *Politiken* d. 13.10. og d. 19.10.89.
- 3) Jvf. Bent Fausing: *Drømmebilleder* p. 126 - 139.
- 4) Se Axel Bolvig: *Den kunstige natur* p. 35 - 37.
- 5) Gengivet i *Årets Dagbladsannoncer '88* p. 30.
- 6) Se annoncen i *Aalborg Stiftstidende* 19.11.89.
- 7) F.eks. Jens Engberg i *Dansk guldalder eller Oprøret i Tugt-, Rasp- og Forbedringshuset i 1817* og Johan Fjord Jensen i *Efter guldalderkonstruktionens sammenbrud*.
- 8) Jvf. flg. citat fra Johs. Nielsen m.fl.'s kommentar til historiske sange 1985 om Skærtorsdagslaget 1801: "Militært var det et nederlag for os, men alligevel blev dagen en af de strålende mærkedage i vor historie. Dens store betydning ligger på et helt andet plan end det militære. Den 2. april gav stødet til en national opvågnen som fik langtrækkende følger. Man kan sige, at slaget på Reden er den første begivenhed i Danmarks historie, hvis betydning hovedsageligt ligger på et folkeligt og nationalt plan." Nationalromantikken lever på en vis måde i bedste velgående i sin helt oprindelige form. Bemærk, at kommentaren er fra 1985.

(Illustrationerne bringes med tilladelse fra Postens Frimærkecenter/Lisbeth Gasparski, Danmarks Turistråd, Thor Bryggerierne og Nykredit.)

LITTERATUR

- Adriansen, Inge: *Mor Danmark, Særtryk af Folk og kultur, Årbog for Foreningen af Danmarks Folkeminder* 1987.
- Agger, Gunhild: "Reklamen som pastiche", i *Mediekultur* 10, 1989.
- Andersen, Vilhelm: *Guldhornene*, Kbh. 1896.
- Andersen, Vilhelm: *Dansk Litteratur*, Kbh. 1933.
- Bolvig, Axel: *Den kunstige natur*, Dansk lærerforeningen, Kbh. 1989.
- Bolvig, Axel: *Det kultiverede landskab*, Århus 1988.
- Det danske Selskab: *Kulturnationen Danmark?* Kbh. 1988.

- Danmarksbilleder*, Sophienholm 1977.
- Dansk kunsthistorie* bd. 3 og 4, Politikens Forlag, Kbh. 1974.
- Engberg, Jens: *Dansk guldalder eller Oprøret i Tugt-, Rasp- og Forbedringshuset 1817*, Rhodos, Kbh. 1973.
- Eriksen, Inge: *Ved jorden at blive*, Viborg 1977.
- Folkehøjskolens Sangbog*, 16. udg., Odense 1979.
- Fausing, Bent: *Drømmebilleder*, Tiderne skifter, Kbh. 1988.
- Haarder, Bertel: "Dansk", i *Dansklærerforeningen 1885-1985*, Kbh. 1985.
- Jensen, Th. Borup: *Danmark og danskerne*, Kbh. 1979.
- Jensen, Johan Fjord: *Efter guldalderkonstruktionens sammenbrud III*, Århus 1981.
- Korch, Morten: *Det gamle Guld*, Kbh. 1988.
- Larsen, Steffen Hejlskov: *Sproget som et billede af Danmark*, Kbh. 1969.
- Linde-Laursen, Anders: "National identitet", i *Information fra NSU 1*, 1990.
- Nørregaard-Nielsen, Hans Edvard: *Danske kyster*, Danmarks Naturfredningsforening 1986.
- Mogensen, Margit: *Landbruget i dansk malerkunst ca. 1840 - 1915*, Landbohistorisk Selskab, Odense 1984.
- Nielsen, Johs. m.fl.: *Om historiske sange i dansk skolesangbog*, Dansk Friskoleforening, Jelling 1985.
- Nielsen, Hans Jørn: *Til folket vi går*, AUF, Aalborg 1982.
- Nordica*, Odense 1987.
- Løfgren, Orvar: "Kring nationalkänslans kulturella organisation", i *Nordnytt 25*, 1985.
- Oehlenschläger, Adam: *Poetiske Skrifter 1*, udg. v. H. Topsøe-Jensen, Kbh. 1926.
- Schmidt, Claus M.: *Sjølunds fagre sletter*, Historisk Samfund for Præstø amt, 1981.
- Sørensen, Jørgen Würtz: *Danskerne og de andre. Arbejdsrapport 5*, Center for Kulturforskning, Århus Universitet 1988.
- Vedel, Valdemar: *Guldalderen i dansk digtning*, Gld. Kbh. 1967.
- Voss, Knud: *Guldaldermalerne*, Hamlet 1976.
- Østergaard, Uffe: "Bønder og danskere", i *Kulturstudier*, Århus 1988.

Gunhild Agger er lektor ved Institut for kommunikation, Aalborg Universitetscenter